

Marxisme i nacionalitat

Escrit el 1970 i reproduït a Els elefants són contagiosos (Edicions 62, 1974)

Hauria estat estrany que el pensament marxista, en el qual, si el deslliguem de tantes aventures o experiències avortades pel culpa d'una actitud dogmàtica o d'una praxi que no ha sabut fer la síntesi entre la teoria i l'acció, cal veure l'intent més lúcid de promoure una autèntica justícia social, no s'hagués preocupat per la qüestió de les nacionalitats. És prou cert, i amb raó, que els proletaris no tenen pàtria, per tant, que el marxisme combat les organitzacions estatals estructurades per l'imperialisme capitalista a benefici exclusiu dels posseïdors; però això no el priva de reconèixer la necessitat d'una etapa que, en el camí de la internacionalització, passa per l'alliberament de les comunitats subjugades; una obra, ben entès, que ha de dur a terme el proletariat, el qual, de cop, accedirà així al ple domini d'una cultura que li ha estat subtilitzada i que ell transformarà d'acord amb uns criteris socialistes. No oblidem que Lenin mateix, en el seu escrit Els moviments d'alliberament nacional i la revolució socialista, assegura que hi ha indrets on, objectivament, encara s'ha de fer "una feina nacional", una feina democràtica, d'alliberament del jou estranger", paraules que troben un ressò en l'autor de Revolució en la revolució, Régis Débray, quan escriu que en alguns llocs "la lluita de classes adopta la forma d'una guerra patriòtica i l'establiment del socialisme correspon a la instauració de la independència nacional: totes dues coses van estretament vinculades". Marx, personalment, no anava gens allunyat d'aquesta idea en aspirar a una federació d'estats nacionals sorgits de la conquesta del poder per la classe treballadora.

Que no sorprengui aquells qui s'han fet del marxisme una idea sectària. Es comprèn que el marxisme autèntic, en la seva defensa total dels desposseïts, classes, pobles o sexes (car és també coneguda la seva reivindicació dels drets de la dona), en la seva defensa, doncs, de la dignitat humana, o sia de la dignitat de tots, no d'uns quants -ja que aquesta dignitat no existeix o hi renunciem quan algú és privat d'accedir a la seva o de conservar-la-, respecti la voluntat d'aquells grups amb sentit de comunitat que s'han d'instal·lar en llur sense esclafament per a contribuir a una empresa destinada a abolir privilegis. Sense això, justificaria el colonialisme, o sia una forma d'explotació. Prou que ho devia veure fins i tot Rosa Luxemburg, tan temerosa dels nacionalismes burgesos, quan l'any 1900 defensava els polonesos de la Polònia alemanya contra la política de germanització del govern alemany. També és il·lustratiu que, l'any 1922, Simó Markovic es fes picar els dits per la Comintern per haver combatut l'autonomia que reclamaven alguns grups iugoslavs; fou considerada, la seva, una actitud burgesa.

L'any 1952, pocs moments abans de cloure's el Congrés des Écrivains et Artistes Noirs, celebrat a París, hi va haver un moment de silenci, cal creure que emocionat, quan Anta Diop, després de preguntar si des d'un punt de vista marxista era una heretgia voler conservar una cultura nacional, afegí: "On és la nació europea que, en nom del progrés, hagi renunciat al seu passat?" Ens ho conta James Baldwin, el novel·lista negre nord-americà, que hi assistí. Era natural que ningú no contradigués aquella afirmació feta en forma de pregunta. Aleshores no s'havia formulat l'anomenada "doctrina Breznev" de la sobirania limitada, la qual afecta la independència d'un poble de més d'una manera i, doncs, rebutja algunes premisses del pensament socialista exemplificat per la decisió de Lenin quan defensà, per exemple, el dret dels noruecs de separar-se de Suècia i aprovà que els socialistes d'aquest país fessin costat als secessionistes. I és que Lenin opinava que els marxistes han de reconèixer els drets a una autonomia nacional total de cada poble, com diu en El dret de les nacions a l'autonomia. Al capdavant, Marx, en el seu Manifest del Partit Comunista, ja havia escrit: "En la mateixa mesura que sigui abolida l'explotació d'un individu per un altre, serà abolida l'explotació d'una nació per una altra."

No es tractava tant, en aquests pensadors, de defensar un nacionalisme burgès, sempre de signe reaccionari, tot i que de vegades es disfressi amb etiquetes que no ho semblen, com de respectar un moviment nacional que no reivindica drets sobre els altres pobles i es limita a exigir que li reconeguin els seus. Cal condemnar, precisament, tot nacionalisme agressiu dels pobles sobirans

amb afany de domini polític, econòmic i cultural com condemnen els moviments nacionals de caràcter feixista que, moguts per un esperit de venjança, van a tornajournals i creen mites de puresa de sang, de nissaga, d'exclusivismes sempre disposats a desenvolupar-se, per poc que puguin, en novells imperialismes hegemònics.

Només entre els interessats en el confusionisme hi pot haver una identificació entre el nacionalisme opressor que es vessa sobre altres contrades i els moviments de reivindicació nacional, com ara el de les colònies de Portugal, que combaten l'amenaça o la realitat prou dolorosa d'una servitud a poders estrangers. L'espoliació no és pas una de les finalitats del pensament socialista, i, per tant, només en les seves formes degenerades pot erigir-se en defensor dels estats tan artificialment creats a les costelles de les nacionalitats més petites o més pacífiques, sacrificades precisament a la mentalitat d'una classe privilegiada que ha dividit el món entre posseïdors i desposseïts, sense reconèixer que cadascú té dret al fruit dels seus esforços, del seu treball; doncs, també, a la seva pròpia cultura.

Manuel de Pedrolo
1970